

ISSIZ BİR ADACIĞIN KOYNUNDA UYUYAN ANTİK ŞEHİR
KEDREAI (CEDRAE)

Doç. Dr. MÜKERREM ANABOLU

1963 yılı Eylül ayının sonlarına doğru yapmakta olduğumuz bir Batı - Güneybatı Anadolu inceleme gezisi sırasında küçük bir Karia şehri olan Kedraei (Cedrae) yı da ziyaret edip çalışma yapmak imkânını bulduk. Yazıma başlamazdan önce bize bu imkânı başışlayan İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dekanına ve Profesörler Kurulu üyelerine ve bu yazının Belleten sayfalarına girmesini sağlayan Türk Tarih Kurumu idarecilerine teşekkür etmeği kendime bir borç bilirim.

Heyetimiz, ikisi öğretim üyesi, üçü öğretim üyesi yardımcısı ve sekizi de mimarlık öğrencisi olmak üzere onüç kişiden müteşekkildi ve kara yoluyla seyahat ediyorduk. Lâkin tabiatıyla adaya deniz vasıtasıyla gidildi.

Motörümüz antik devirde Keramos körfezi (κεραμειος κόλπος) (Sinus ceramicus) adını taşımış olan bugün ise Kerme veya Gökova (ecnebî seyahatnamelerinde Djova veya Diova) adıyla anılan körfezin hakikaten gök (mavi) olan sularının üzerinde kayarken körfezin Batı bitimindeki Akyaka bucağını hareket noktası olarak almakta göstermiş olduğumuz isabeti düşünüyorduk. Eğer biz de, bizden önce birçok başkalarının yapmış olduğu gibi, Bodrum'dan hareket etmiş olsaydık yola pek fazla zaman verecek, adada geceleyemeyeceğimizden çalışmağa imkân bulamayacaktık.

Kedraei veya Sedre (Cedrae) şehrinin yıkıları, halen oralıların da "Sedre adası" veya "Karaada" adıyla andıkları kıyıya çok yakın, ıssız bir adacığın üzerindedir. 800 m. lik bir uzunluğa malik olan bu adacık da kendisine nisbetle daha Kuzeyde bulunan ve daha küçük olan iki başka adacıkla beraber takımadalar teşkil etmektedir¹.

¹ Bu takımadaların mevkiî İngilizlerin Admiralty haritalarının 1533 tarihli nüshasında gayet güzel bir şekilde gösterilmiştir. Üç adacıktan bina kalıntısı ihtiva eden iki tanesi Mediterranean Pilot, IV (1918) s. 339'da Ch. Diehl ve G. Cousin, Villes Inconnues du Golfe Céramique, Kedraei et Idyma, BCH. X (1886) s. 423 - 428; G. Guidi, Viaggio di Esplorazione in Caria, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 378 - 385'de gösterilmiş ve anlatılmıştır. G. Guidi (adı zikrolunan makale, Ann. IV - V

(Res. 1 Gökova körfezi. Sedre adasıyla onun Kuzeyinde yer alan iki adacığın mevkii.)

Lâkin Kedreai veya Sedre (Cedrae) şehri kuruluşundan terkölunüşuna kadar hep bu adacığın üzerinde kalmış değildir. En parlak zamanlarını yaşamış olduğunu yapılarından ve kitabelerinden² anlamakta olduğumuz helenistik devirde ve Roma devrinde kıyıya, sonraları Bizanslılar zamanında ise kuzeyinde yer alan ikinci küçük adacığa taşmıştır (Res. 2 Sedre adasının Kuzeyinde bulunup üzerinde Bizans devri kalıntıları ihtiva eden ikinci adacık. Arka plânda Sedre adası görünmekte). XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında Kedreai kalıntılarını ziyaret etmiş olan Ch. Diehl ile G. Cousin'in³, Ch. Diehl ile G. Deschamps'ın⁴ ve G. Guidi'nin⁵ seyahatnamelerinde bu iki ada "Şehiroğlu adası" ve "Şehir adası" olarak geçer. 1954 yılı Haziran ayında burasını ziyaret etmiş olan G. E. Bean ile J. M. Cook⁶ ise şimdi olduğu gibi "Sedre adası" "Cedrae" adını kullanmışlardır. Anlaşılan "Şehiroğlu adası" "Şehir adası" adları o yıllarda da artık kullanılmaz olmuştu. Bütün bu adların arasında halen en fazla tanınanı "Sedre adası" adıdır ve Kuzeyinde bulunan ikinci adacık için de özel bir ad mevcut değildir.

(1921 - 1922) s. 384 - 385) ve G. E. Bean ve J. M. Cook (The Carian Coast, III. BSA. LII (1957) s. 64 - 65) karada bulunan kalıntıların tarifini de yaparlar. Ayrıca Philippson, Petermann's Mitt. Erg. - Heft, s. 183, 87, lev. 6'ya da bakılabilir.

² Ch. Diehl ve G. Cousin, Villes Inconnues du Golfe Ceramique: Kedreai et Idyma, BCH. X (1886) s. 425 - 428; G. Cousin ve G. Deschamps, Voyage en Asie Mineure, BCH. XVIII (1894) s. 27 - 30; Ch. Michel, Recueil d'Inscriptions Grecques, s. 872 no. 1305; A. Maiuri, Nuove Iscrizioni dalla Caria, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 478 - 480 no. 31 - 33; G. E. Bean ve J. M. Cook, III, BSA. LII (1957) s. 76 - 77 no. 6. Kitabeler daha ziyade dor lehçesini göstermektedirler. Tapınak da dor nizamındadır. Bu çok normaldir. Zira Kedreai Rhodos'a ait olan bir demosun markarı idi. Küçük Asya üzerindeki Rhodos hâkimiyetine eski yazarlar genel olarak Peraia (ἡ πέραια) adını vermişlerdir. Lâkin bu ad resmî olarak Peran (τὸ περαν) idi. M. Ö. IV. yüzyılın ortasında Rhodos'lular Knidos'tan Kaunos'a kadar uzanan kıyıyla Megiste adasını, M. Ö. II. yüzyılın ikinci yarısında da Telmessos körfezindeki Daedala'yı aldılar ve buraların ahalisine Rhodos vatandaşlığı hakkını verdiler (D. Magie, Roman Rule in Asia Minor, c. II, s. 878 - 879 not. 72).

³ Ch. Diehl ve G. Cousin, adı geçen makale, BCH. X (1886) s. 423.

⁴ Ch. Diehl ve G. Deschamps, Voyage en Asie Mineure, BCH. XVIII (1894) s. 27 no. 6.

⁵ G. Guidi, adı geçen makale, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 379.

⁶ G. E. Bean ve J. M. Cook, adı geçen makale, BSA. LII (1957) s. 64 - 65.

Öğrendiğimize göre Kedreai (Cedrae) şehri adını sedir ağacı (*κέδρος*) (*juniperus excedrus*) ndan almıştır⁷. Bu muntıkada sedir ağacının o zamanlar mebzul olduğu muhakkaktır. Bugün ise yabani zeytin ağacı ekseriyeti teşkil etmektedir.

Kedreai şehrinin adı en eski Yunan kaynaklarında bile zikredilmektedir⁸. Tarihçesi hakkında bunlardan ve kitabelerden çıkarılma birtakım malûmat⁹ vardır. Lâkin kalıntılar ilim dünyası tarafından hemen tanınmamışlardır. Ancak 1885 yılında Ch. Diehl ile G. Cousin bulmuş oldukları bir kitabenin yardımıyla ziyaret etmiş oldukları bu yıkıların Kedreai yıkıları olduğunu tesbit edebilmişlerdir¹⁰. 1920'de

⁷ Kedreai makalesi (Bürchner), PW. RE. XI (1922) s. 111 - 112.

⁸ Hekataios (K. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum*, I, s. 16 no. 234); Xenophon, *Hellenica*, II, 1, 15.

⁹ Miletos'lu Hekataios'da Kedreai adı geçmekte olduğuna göre (K. Müller, *Fragmenta Historicorum Graecorum*, I, s. 16 no. 234) şehir M. Ö. VI. yüzyılda mevcuttu. Kedreai M. Ö. 454 - 428 yılları arasında Karia Birliğine dahildi (C. I. A. I. 237, 239). Sonraları Kedreai Attik - Delos Deniz Birliğine de dahil olmuştu ve buna yıllık 3000 drahmi aidat veriyordu (Köhler, *Urkunden zur Geschichte des delischen attischen Bundes*, Abh. Akad. Berl. (1870) s. 188). M. Ö. 439'da aidat miktarının 2000 drahmiye düşmüş olduğu tesbit olunuyor (Pedroli'nin makalesi, *Stori di Storia Antica*, I. s. 181; Köhler, aynı makale, s. 127). Kedreai Atina'ya sonuna kadar sadık kalmıştır (Xenophon, *Hellenica*, II, 1, 15). M. Ö. 406, Kedreai için felâketli bir yıldır. Şehir Lysandros'un muhasarasına dayanamamış, zaptolunmuş ve ahali esir pazarlarında satılmıştır. Bundan sonra Kedreai eski parlak günlerine bir daha kavuşamamıştır. Anlaşıldığına göre Xenophon'un zamanında Kedreai'da şehrin esas sakinlerinden başka bir miktar Karyalı da vardı. Zira Xenophon ahali için Kedreai *μειζοβαρβαροι* demektedir (Xenophon, *Hellenica*, II, 1, 15). Ada M.Ö. II. yüzyılda tam manasıyla Rodos hakimiyetine girmiştir ve bu hakimiyet dinde de kendisini göstermekte gecikmemiştir. Kedreai'da M. Ö. II. ve I. yüzyıllarda iki önemli kült olan Apollon Pythios (Πυθιος) kültüyle Apollon Kedrieus (Κεδριεύς) kültü aynı rahibin idaresi altındaydı. M.Ö. 170'de Rodos Peraia'sının strategosu olan önemli bir şahsiyet aynı zamanda her iki kültü birden idare etmekteydi (A. Maiuri, *Nuove Iscrizione dalla Caria*, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 479; Aynı kitabe ilâveleriyle SEG. IV, 178'de de var. P. M. Fraser ve G. E. Bean, *The Rhodian Peraea and the Islands*, Oxford, 1954, s. 45 no. 42'ye de bak). Kitabelerden öğrendiğimize göre M. Ö. II. yüzyılda yaşamış olan Rhodos'lu heykeltıraş Simias burada çalışmıştır ve aynı yüzyılda Kedreai'lılar birtakım oyunlar tertip etmişlerdir (Ch. Diehl ve G. Cousin, adı verilmiş olan makale, BCH. X (1886) s. 424 - 426 no. 2). M. S. I. yüzyılda Kedreai'lılar imparator Vespasianus'a bir şeref payesi de vermişlerdir (G. Cousin ve G. Deschamps, *Voyage en Asie Mineure*, BCH. XVII (1894) s. 30 no. 8).

¹⁰ Ch. Diehl ve G. Cousin, *Villes Inconnues du Golfe Ceramique; Kedreai et Idyma*, BCH. X (1886) s. 426 - 428 no. 3.

burasını ziyaret etmiş olan İtalyan heyetinden G. Guidi kalıntılarının etraflı bir tarifini yapmış¹¹, A. Maiuri de üç yeni kitabeyi çözülmüş şekliyle neşretmiştir¹². G. E. Bean ile J. M. Cook'un 1954 yılındaki ziyaretleri bilinen kitabelere bir yenisini ilâve etmiştir¹³. Biz, bunlara ilâveten, bol mikyasta fotoğraf çektik ve rölöve yaptık. Bununla beraber ada hâlâ esaslı bir şekilde taranmış değildir.

Kedreai şehrinin yıkılarını üzerinde taşımakta olan esas ada ortasında bulunan bir isthmos'la iki kısma ayrılmış. Yıkılar bunun Doğu tarafında ve yuvarlak bir plâna malik olan bir tepenin üzerinde yer alıyolar. Adanın çorak olan Batı tarafında yapı kalıntısına rastlanmıyor¹⁴. Karada ve Kedreai kalıntılarının tam karşısına isabet eden kıyıda aynı devre ve müteakip devirlere ait olan kalıntılar var¹⁵ (Res. 3 Kıyıda bulunan fakat Kedreai şehrine ait olan surlar). Şehrin nekropolisi Romalılar devrinde daha çok bu tarafa yayılmış.

Helenistik devir, yapıların ekserîsinin ait olduğu devir. Romalılar ve Bizanslılar devrinde de Kedreai oldukça büyük bir şehir olmakta devam ediyor. Lâkin ağırlık merkezi değişmiş, Kuzeyde bulunan ikinci adacığa geçmiş. Esas adadaki yıkıların Kedreai şehrinin kalesinin, din ve idare merkezinin yıkıları olduğu muhakkak. Lâkin ikametgâh izine rastlanamadığından klâsik devir Kedreai şehrinin hakiki yerini gene de kazılar belli edecek.

Adada isthmos'un Kuzeyinde çok mahfuz bir koy var. Lâkin sular çok sığ olduğundan burası liman olarak kullanılmamış (Res. 4 Sedre adasında isthmos'un Kuzeyinde bulunan koy), o zamanın gemileri daha ziyade kalenin Kuzey tarafına yanaşıp demir atmağı tercih etmişler. Nitekim eski limanın kalıntıları burada suların altında gayet belirli bir şekilde gözükmekte (Res. 5-8 Eski limanın kalıntıları). Bu kalıntılar tabiatıyla arkalarında bulunan surlar ve tesislerle de bağlanıyorlar. Kedreai agorası uzaklarda olmamalı. Zaten biz hemen

¹¹ G. Guidi, Viaggio di Esplorazione in Caria, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 378 - 385 metin, Res. 40 - 42 fotoğraflar, Res. 43 mezar binasının plâni.

¹² A. Maiuri, Nuove Iscrizioni dalla Caria, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 478 - 480 no. 31 - 33.

¹³ G. E. Bean ve J. M. Cook, The Carian Coast, III, BSA. LII (1957) s. 76 - 77 no. 6.

¹⁴ Admiralty haritası burasının etrafını da Kiklop duvarlarıyla çevrili olarak göstermiş.

¹⁵ Biz, kendimiz, kıyıya çıkarak araştırma yapmadık. Bunun için buradaki kalıntılar hakkında G. Guidi ile G. E. Bean ve J. M. Cook'tan fazla bilgi verebilecek vaziyette değiliz. Şehrin giriş kapısının bu tarafta olduğu anlaşılıyor.

kıyıda ve kumların içerisine gömülü vaziyette bazı mimarî parçalarıyla az ilerisinde çok güzel ve muntazam bir işçilik gösteren bir duvara rastladık (Res. 9 Kumların içerisine gömülü vaziyette duran postament'la attik-iyon tarzındaki sütun kaidesi). Bu parçalarla tipik bir M. Ö. IV. yüzyıl işçiliği gösteren bu duvarın agoraya ait olmaları çok mümkün. Bizden önce burasını ziyaret etmiş olanlardan Ch. Diehl ve G. Cousin burasını agora olarak kabul etmişler¹⁶. G. Guidi de aynı duvarı uzun uzun tarif ediyor, fotoğrafını veriyor ve aynı yerde başsız bir Hermes heykelinin bulunduğundan da bahsediyor¹⁷. Lâkin bugün bundan eser yok.

Antik Kedreai şehri gayet muhkem olan surlarla çevrilmiş. Esas itibariyle kıyıyı takip eden ve isthmos'un hizasına gelince de kıyından ayrılıp Güney tarafındaki kıyıya geçen surlar ortalama olarak 350 m. uzunlukta (Res. 10 Surlardan bir parça). Burçlar kare plân üzerinde yükseliyorlar. Bunlar adanın Doğu tarafında daha itinalı bir işçiliğe malik. Ayrıca adanın Güneyinde dört kademeli bir kaidenin üzerine oturmuş olan anıtsal bir burç var ki helenistik devir işçiliğinin en güzel örneklerinden birisi olarak kabul edilebilir (Res. 11, 12 Anıtsal burcun deniz tarafından alınmış olan iki fotoğrafı, Res. 13, 14 Anıtsal burcun rölövesi). Bunun zemin katı oldukça yüksek bir seviyeye kadar ayakta kalmış (Res. 15 Anıtsal burcun Güneydoğu köşesinden bir görünüş). Batı cephesindeki mazgal da hiç bozulmamış (Res. 16 Anıtsal burcun Batı cephesinde bulunan mazgal. İçeriden dışarıya bakış, Res. 17 Anıtsal burcun Batı cephesinde bulunan mazgalın rölövesi). Burç, genişlikleri aynı olan taş sıralarından yapılmış. Uzunlukları çeşitli olan blokların yüzeyleri bossage'lı. Cephe nihayetini teşkil eden keskin kenarlar kendilerine paralel giden pervazlarla büsbütün tebarüz ettirilmiş.

Kedreai surlarının, çok daha geç devirde inşa edilmiş oldukları işçiliklerinden belli olan kısımları da var (Res. 18, 19 Geç devre ait olan burç kalıntıları).

Surlardan ayrılıp ta adanın içerilerine doğru giderken bir takım başka duvarlar da karşımıza çıkmakta. Lâkin kazı yapmadıkça bunların hangi binalarla ilgili olabileceklerini kestirmek mümkün olmuyor (Res. 20, 21 iki ayrı muntazam duvar kalıntısı).

¹⁶ Ch. Diehl ve G. Cousin, *Villes Inconnues du Golfe Ceramique: Kedreai et Idyma*, BCH. X (1886) s. 424.

¹⁷ G. Guidi, *Viaggio di Esplorazione in Caria*, Ann. IV-V (1921-1922) s. 384.

Kedreai kalıntıları arasında elemanlarının birçoğunu tesbit etmiş olduğumuz dor tapınağıyla tepenin Kuzey yamacında ve oldukça yüksek bir seviyede yer almakta olan tiyatroya, en önemlileri.

Dor tapınağı, özel bir surette hazırlanmış olan bir terasın üzerinde ve kendisine ait olan kutsal bir sahanın ortasında yer almakta. Kutsal sahanın çevre duvarı arazinin üzerinde büyük bir rahatlıkla takip edilebiliyor. Sonradan kiliseye çevrilmiş olduğu aşikâr bir surette görülen tapınağın plânı kazı yapılmadıkça tam mânâsıyla anlaşılamıyor (Res. 22 Tapınak sahasındaki duvarları gösterir plân).

Tapınağın çevre duvarı farklı uzunluklardaki dikdörtgen bloklardan yapılmış. Bunların yüzeyleri bossage'lı. Derzler esas itibariyle düşey istikamette iseler de bazı yerlerde şakulden ayrılıyorlar (Res. 23-25 Tapınağın peribolos duvarı).

Kutsal sahadaki giriş kapılarının eşikleri ve yan söğeleri in situ olarak yerlerinde duruyorlar (Res. 26 Kutsal sahadaki kapılardan birisi, Res. 27 Plânda A, B, C harfleriyle gösterilmiş olan kapı detayları, Res. 28 başka bir kapı ve önünde tapınağa ait olan bir triglif frizi bloku).

Tapınak sahasında temel duvarlarından başka birtakım mimarî elemanlar, kitabeler, sunaklar ve üzerleri dekoratif kabartmalarla süslü olan bazı geç devir parçalar da yığılı duruyorlar.

Bir takım kaideler var (Res. 29 - 30 Kaideler). Hakikî yerleri belli değil.

Yekpare sütun gövdesi kullanılmamış olduğundan trommel'ler mevcut (Res. 31, 32 Trommel'ler, Res. 33 ve 40 Trommellerden bazılarının rölöveleri).

Sütun gövdelerindeki yivlerin biçimi ve triglif frizi dor nizamının en belirli işaretleri. Triglif frizinin işçiliği sade. Metoplar da kabartmalarla süslenmiş değil (Res 34 Triglif frizi, Res 35 Triglif frizinin rölövesi)

Köşe sütununa mahsus olan yürek biçimindeki trommel bilhassa ilgi çekici (Res 36, 37 Köşe sütununa ait olan trommel, Res 38 Yürek biçiminde bir plâna malik olan köşe trommel'inin rölövesi).

Başlığa benzer bir elemandan başka üzerlerinde silmeler ihtiva eden birtakım mimarî parçalar da var (Res. 39 Başlık (?), Res. 40 Birtakım mimarî parçaların rölöveleri). Lâkin bu sonuncuların nerelelere ait olmuş oldukları pek belli olmuyor. Yerlerde herhalde daha

geç devirlere ait olmaları gereken künk parçalarına rastlanıyor (Res. 41 Künk parçaları).

Kitabeler okunamayacak kadar çok tahrip görmüşler. Ch. Diehl ile G. Cousin'in burasını ziyaret etmiş oldukları sırada bunların çok daha iyi vaziyette olmuş olmaları beklenir (Res. 42 - 44 Kitabeler).

Silindir biçiminde üç tane sunak var. Bunlardan iki tanesi üzerlerinde bukranion ve askı (guirlande) motifi taşıyorlar (Res. 45 Bukranion ve askı (guirlande) motifli sunaklardan birisi, Res. 46 Aynı sunağın rölövesi, Res. 47 Bukranion ve askı (guirlande) motifli sunaklardan daha fazla tahrip görmüş olan ikincisi, Res. 48 Aynı sunağın rölövesi). Üçüncüsü büyük bir yılan kabartmasıyla süslü (Res. 49 Yılan kabartmalı sunak, Res. 50 Aynı sunağın rölövesi). Bilindiği gibi bukranion ve askı (guirlande) sunaklarda her zaman görülen bir motif. Yılan ise Yunan mitolojisine göre tanrılardan bilhassa Apollon'la ilgili kutsal bir hayvan, Zaten bütün tahminler bu tapınağın Kedreai'in baş tanrısı olan ve Kedreai'da aynı zamanda Apollon Kedrieus (κεδρείου) adıyla anılmakta olan Apollon Pythios (πυθίος) a ithaf olunmuş bir tapınak olduğu merkezinde¹⁸.

Tapınağın Hristiyanlık devrinde kilise olarak kullanılmış olduğunu gösterir delil de çok. Üzerlerinde Hz. İsa'nın monogramıyla haç ihtiva eden parçalar bunların en ileri gelenleri (Res. 51 Üzerinde Hz. İsa'nın monogramını ihtiva eden parça, Res. 52 Aynı parçanın bir ucu olması muhtemel olan bir taş kırığı, Res. 53 üzerinde haç ihtiva eden parça).

Ayrıca küçük bir hücre (niche) nin üst kısmını teşkil etmekte olan bir blok var ki parçalara ayrılmış olmasına rağmen dış yüzeyindeki asma dalları, asma yaprakları ve üzüm salkımları kabartmaları yüzünden ilgi çekici olmaktan geri kalmıyor. Burada klâsik rinceau motifinin bizanslılaşmış olan şeklini görüyoruz (Res. 54 - 57 Üzerinde asma dalları, asma yaprakları ve üzüm salkımları ihtiva eden blokun parçaları). Bu blok kilise binasının bünyesindeki herhangi bir hücre (niche) ye ait olabileceği gibi doğrudan doğruya bir vaaz kürsüsü

¹⁸ İtalyanlar tarafından bulunmuş olan kitabelerden iki tanesi bize bu bilgiyi veriyor (A. Maiuri, Nuove Iscrizioni dalla Caria, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 478 - 480 no. 31 ve 33. 33 no. lu kitabe Peraca s. 45 no. 42 olarak tekrar neşredilmiştir). G. E. Bean ve J. M. Cook tarafından kıyıdaki nekropoliste bulunan kitabe de aynı hususu teyid etmektedir. (G. E. Bean ve J. M. Cook, The Carian Coast, III, BSA. LII (1957) s. 76, 77 no. 6).

(ambone) ne de ait olabilir. Bu ikinci ihtimal akla daha yakın gelmekte.

Kedreai tiyatrosu halen yabancı zeytin ağaçlarıyla kaplanmış vaziyette (Res. 58 - 60. Yabancı zeytin ağaçlarıyla kaplanmış vaziyetteki tiyatro). Yapı, Kedreai'nin diğer yapıları gibi, mahallî kalker ve konglomera bloklarından inşa edilmiş. Bunun az ötesinde aynı cinsten olan büyük bir kaya kütleli yer almakta. Tiyatronun arka kısmında bulunan ve yer yer cavea duvarına bağlanan duvarlar da aynı cinsten taştan (Res. 61. Dikdörtgen bloklardan inşa edilmiş olan duvar, Res. 62 Poligonal teknikte inşa edilmiş olan duvar).

Cavea kısmı oldukça iyi vaziyette kalmış (Res. 63 Cavea'nın dışarıdan görünüşü). Orkestra kısmı belirli bir yüksekliğe kadar yıkıntılarla dolmuş olduğundan orkestranın zemininden başlamak suretiyle cavea'nın yukarısına kadar kaç adet oturma kademesi sırasının mevcut olduğunu tesbit etmek mümkün olmuyor¹⁹. Bununla beraber bu yapının Kedreai gibi ufak bir şehir için bir hayli büyük bir yapı olduğu belli. Lâkin buna hiç şaşmamak gerek. Zaman zaman oyunlar tertip etmekte olan bu şehir muhtemelen tiyatrosu için bu kadar büyük bir kalabalık bulabiliyordu²⁰.

Tiyatro yarım daireden epeyce büyük olan at nalı şeklindeki bir plâna malik (Res. 64 Tiyatronun Cavea kısmının ve onun arkasında yer almakta olan duvarların plâni). Sekiz merdiven Cavea'yı genişlikleri eşit olmayan dokuz cunei'ye ayırmakta. Taşlar yerlerinden oynamış olduklarından merdivenlerin genişliklerini tam olarak ölçmeğe imkân olmuyor. Diazoma mevcut değil. Oturma kademelerini meydana getirmekte olan taş bloklarının uzunlukları çok farklı. Rastgele bir yer seçip ölçtükte 1,25 m., 0,64 m., 1,48 m. gibi uzunluklar buluruz. Derinlikler de 0,80 m., 0,85 m., 0,95 m. arasında oynuyorlar. Oturma kademelerinin üzerinde oturmağa ve ayak koymağa mahsus olan kısımlar birer çizgiyle birbirlerinden ayrılmışlar, ayak koymağa

¹⁹ Cavea'nın dış duvarı muntazam bir daire yayı vaziyetinde eğil. Bu sebepten cavea'nın her tarafındaki oturma kademeleri sırası sayısı da eşit değil. Sağ tarafta toprak seviyesinin üzerinde 13, ortada 15, sol tarafta ise 14 oturma kademesi sırası sayılabiliyor.

²⁰ Ch. Diehl ve G. Cousin, adı zikrolunmuş olan makale, BCH. X (1886) s. 424 - 426 no. 2'den çıkarmakta olduğumuz neticeye göre.

mahsus olan kısımlar çukurlatılmışlar (Res. 65 Oturma kademeleri, Res. 66 Oturma kademelerinin profili).

Tiyatronun çevresi 120 m. kadar. Plânda simetri ekseninin iki tarafında birbirlerine göre simetrik olmayan parados duvarları çok itinalı bir işçilik gösteriyorlar (Res 67 Sağ taraftaki parados duvarının dışarıdan ve köşeden görünüşü, Res. 68 Aynı duvarın rölövesi, Res. 69 Sağ taraftaki parados duvarının dışarıdan ve tam karşıdan görünüşü). Sağ taraftaki parados duvarındaki taş bloklarının uçları itinalı bir surette birbirlerinin içerisine yerleşip güzel bir örnek meydana getiriyorlar (Res. 70 Sağ taraftaki parados duvarının içeriden görünüşü). Sol taraftaki parados duvarının işçiliği de temiz (Res. 71 Sol taraftaki parados duvarının dışarıdan görünüşü, Res. 72 Aynı duvarın aynı cephesinden bir detay). Lâkin iç tarafında böyle bir örnek meydana getirmiyor (Res. 73 Sol taraftaki parados duvarının içeriden görünüşü). Parados duvarlarının uzunluğu 10, 50 m.

Skene kısmı tamamiyle toprağın altındaysa da birtakım kalıntılar burada bir porticus post scaenam'ın mevcut olduğunda şüpheye yer bırakmıyorlar (Res. 74 İki tarafında iki yarım sütun ihtiva eden küçük paye, Res. 75 Postament). Lâkin bu kısmın teferruatı hakkında bilgi edinebilmek için muhakkak kazı yapmak gerekmektedir.

Adadaki kalıntıların arasında dolaştıkça birtakım başka parçalara da rastlanıyor. Meselâ geç devre ait olduğu pek belli olan küçük bir iyon başlığı bunların arasında (Res. 76 Küçük iyon başlığı).

Kilise olmaları muhtemel olan küçük yapılar var (Res. 77 Geç devir yapısı, Res. 78 Aynı yapının içeriden görünüşü). Mahiyetleri pek anlaşılamayan yapılar var (Res. 79, 80 Geç devir yapıları). Üzerlerinin beşik tonozla örtülmüş olduğu belli olan yapılar göze çarpmakta (Res. 81, 82 Üzerlerinin beşik tonozla örtülmüş olduğu anlaşılan yapılar). Ve nihayet içerileri kırmızımsıtrak renkteki bir harçla sıvanmış olan sarnıçlar var (Res. 83 Sarnıç).

Yerlerde helenistik devir ve Roma devri keramiği (terra sigillata) fragment'ları mevcut. G. E. Bean ile J. M. Cook makalelerinde siyah vernikli fragment'lar bulmuş olduklarını söylüyorlar²¹. Lâkin biz bu cins fragment'a rastlamadık. Zira onların dedikleri gibi klâsik devir sonrası tabakaları daha önceki devir tabakalarının üzerlerini örtmüşler ve bunları daha zor bulunur bir hale getirmişler.

²¹ G. E. Bean ve J. M. Cook, The Carian Coast, III, BSA, LII (1957) s. 64.

Kedreai sikkesi de tanımıyoruz. Zaten müzelerde ve koleksiyonlarda böyle bir sikke mevcut olmadığı gibi bizden önce burasını ziyaret etmiş olanlar da sikke bulamamışlar. İhtimal şehir kendi adına para basmıyordu.

Sedre adasının Kuzeyindeki ikinci küçük adacığa gelince:

Biz, vaktimizin darlığından ötürü, çalışmalarımızı asıl Sedre adasına teksif ettik ve bu ikinci adacığa gitmedik. Sadece ben, motörle adacığın etrafını dolaştım ve İtalyanlar tarafından etraflı bir surette incelenmiş olan kiliseleri uzaktan gördüm ve fotoğraflarını çektim²². (Res. 84 Sedre adasının Kuzeyinde bulunan ikinci adacığın üzerinde yer alan kiliselerin uzaktan görünüşü, Res. 85 - 87 Kiliselerden fotoğraflar). Bu sırada su seviyesinden birkaç metre kadar yüksek olan kayalık kıyıda, su seviyesinde, insan eliyle yontulmak suretiyle açılmış olduğu pek belli olan bir girintiyle karşılaştım. İçerisine küçük bir gemi alabilecek bir büyüklükte olan bu girinti bende bir tersane intibamı uyandırdı (Res. 88 Tersane (?). Bir kıyı şehri olan ve sedir ağacının bolluğundan adımı bile bu ağaçtan almış bulunan Kedreai'in ve bunun Romalılar ve Bizanslılar devrinde bir parçasını teşkil etmiş olan ikinci adacığın böyle bir tersaneye malik olmasından daha normal birşey yok. Zannımca bu husus aydınlatılmağa değer.

Son olarak şu sözleri de ilâve edeyim:

Biz, Kedreai'da, bir inceleme gezisi süresinin ve imkânlarının müsaadesi nisbetinde kaldık ve çalışmalar yaptık. Bu çalışmaların ileride yapılacak olan çalışmalara bir önçalışma olmaktan başka bir iddiaları yoktur. Karia'nın en eski şehirlerinden birisi olan ve bilhassa oldukça eski bir tarihte inşa edilmiş bulunduğu anlaşılan tiyatrosu sebebiyle dikkati çeken Kedreai şehrinin kalıntıları esaslı ve etraflı bir şekilde araştırılmalıdır. Böyle bir araştırma yapıldıkta meselâ limanın etrafında, agorada, tapınak ve tiyatrodaki kazılar yapmak uygun olur. Kıyıdaki nekropolisteki mezarların kazılması da bilgi ufkumuzu çok genişletecektir. Kuzeyde bulunan ikinci adacığın üzerinde daha fazla durulmalıdır. Ben, şahsen, Türk Tarih Kurumu'nun bu son derece ilgi çekici olan köşeyle daha yakından ilgilenmesini temenni eder ve böyle bir çalışma yaptırdığı takdirde bana da ödev verirse burada çalışmaktan büyük bir zevk duyacağımı bildiririm.

²² G. Guidi, Viaggio di Esplorazione in Caria, Ann. IV - V (1921 - 1922) s. 379 - 380.